

work with parents; pedagogical skill of the educator, his erudition in the field of art; material support of the educational process.

The tasks of moral, aesthetic education in the holistic pedagogical process of pre-school educational institutions are outlined.

Key words: spiritual culture, spirituality, upbringing, morality, aesthetic stiavlenya, kindergarten.

Стаття надійшла до редакції 22.09.2017 р.

Прийнято до друку 24.11.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.

УДК 37.013.42:070-053.6"1925/1944"

Л. І. Смеречак, І. Я. Зубрицький

**ВИСВІТЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ АНТИАРКОТИЧНОГО
ТА АНТИАЛКОГОЛЬНОГО ВИХОВАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ НА
СТОРІНКАХ ЖУРНАЛУ «УКРАЇНСЬКА ШКОЛА» (1925-1944 РР.)**

Аналіз історико-педагогічних джерел засвідчує, що у міжвоєнний період ХХ ст. у Східній Галичині було нагромаджено значний досвід та арсенал форм і методів педагогічної профілактики наркоманії серед дітей та молоді. Вивчення цього досвіду, окрім науково-пізнавального інтересу, має й величезну практичну значущість, оскільки проблема наркоманії, тютюнопаління, алкоголізму в сучасній Україні є надзвичайно актуальною та гострою. Кількість споживачів алкогольних напоїв, наркотичних засобів та психотропних речовин збільшується з року в рік і вік алко- та наркозалежніх осіб має стійку тенденцію до омолодження. За інформацією Міністерства охорони здоров'я України, за останні десять років частка хворих на алкоголізм та наркоманію серед неповнолітніх збільшилася у шість-вісім разів. Зростаюча значущість проблеми вживання неповнолітніми тютюнових виробів, алкогольних та наркотичних речовин, переконує у потребі підвищення ефективності профілактики цих негативних явищ, пошуку нових форм і методів практичної роботи з неповнолітніми у системі шкільної та позашкільної освіти. У зв'язку з цим набуває актуальності необхідність урахування попереднього досвіду у сфері антиаркотичного та антиалкогольного виховання дітей та молоді, що був накопичений українськими педагогами та громадськими діячами на західних землях України у 20-40-х рр. ХХ ст.

Характеризуючи історіографію питання, варто зазначити, що упродовж останніх двох десятиліть значно активізувалися науково-педагогічні дослідження питань антиалкогольного та антиаркотичного виховання в історичному аспекті. Аналіз наукової літератури дозволяє зазначити, що дослідженням різноманітних аспектів проблеми

антиалкогольного виховання перших десятиліть ХХ ст. займалися Б. Савчук [1], Г. Білавич [2], В. Дидик [3], Я. Стасів [4], Л. Сливка [5], В. Лаба, М. Кузик, І. Рудянин та ін.

Однак, слід зауважити, що кількість наукових праць, присвячених дослідженню проблем антиалкогольного та антинаркотичного виховання дітей та учнівської молоді на сторінках українських педагогічних періодичних видань Східної Галичини у міжвоєнний період ХХ ст. є вкрай обмеженою.

З огляду на це, *метою* нашої статті є здійснення аналізу публікацій вміщених у педагогічному часописі «Українська школа», що розглядають зміст, форми, методи, прийоми та засоби антиалкогольного та антинаркотичного виховання дітей та учнівської молоді.

До виховання української громадськості та шкільної молоді в «протинаркотичній ідеї» «через поміщування протиалкогольних і протинікотинових статей» [5, с. 280] спричинилося чимало галицьких педагогічних часописів, які виходили у світ у першій половині ХХ століття, серед яких – «Наша школа», «Життя і школа», «Учитель», «Світло», «Учительське Слово», «Шлях виховання й навчання», «Рідна Школа» та ін. Не оминула ця важлива тематика й педагогічний часопис «Українська Школа», що видавався у Львові (1925-1939 рр.) та Krakovі (1942-1944 рр.) силами товариства «Учительської Громади».

У черговому номері журналу «Українська школа» від 1929 р. знаходимо статтю відомого галицького математика, педагога і громадського діяча Миколи Чайковського (1887-1970) [6], «Алькоголізм і школа» [7], в якій автор досліджує проблему вдосконалення форм та змісту антинаркотичного та антиалкогольного виховання дітей та молоді в українській школі. Автор наголошує, що «алькогольне питання» не є «штучним витвором фанатиків», а передусім зумовлене «сумною життєвою дійсністю». Окреслюючи всі ті школи, які «приносить людському родові піяцтво», дослідник, спираючись на тогочасні досягнення науки алькогольогії, виокремлює їх та формулює у вигляді ряду зрозумілих, чітких та послідовних тверджень, зокрема про те, що *алкоголь*: 1) «є отрутою, яка навіть у дуже малих кількостях впливає на весь наш організм, затроюючи протоплазму та вдаряючи передусім нервову й мозкову субстанцію»; 2) «не є поживою: він спалюється в організмі надзвичайно скоро, зуживаючи на те кисень, потрібний до спалювання їжі»; 3) «не причинюється до травлення, а навпаки спиняє його; він не огриває організму, а навпаки спричиняє обниження температури та присипляє почуття холоду; він не усуває втоми, а тільки придушує свідомість утоми»; 4) «нищить відпорність організму проти ріжких недуг поодиноких органів та їх функцій»; 5) «шкодить у багато більшій мірі молодим організмам і причинюється до звиродніння раси, впливаючи некорисно на нашадків»; 6) «притуплює всі психічні чинності людини, бистроту думки, смислових спостерігань, доцільність і темпо реакцій, правильність асоціацій і т. д., нищить мозок і нервовий уклад і

веде до нервових та умових недуг»; 7) «ламає людську волю, сприяє розвиткові егоїстичних нахилів, убиває в людині ніжність почувань, ідейність, робить його лінивим і нездатним до праці, робить його невільником налогу»; 8) «нищить у людині стрими, тому вона поступає тільки під диктатом найнижчих почувань, без контролі розуму»; 9) ««головною причиною зубожіння одиниць і колективів»; 10) «Не тільки налоговий алькоголізм, але навіть помірковане пиття алкогольних напитків є шкідливе, тому одиноким способом до вирятування людства з пут алькоголізму є повна абstinенція від алькоголю» [7, с. 68–69].

Окрім іншого, гостро критикує упередження багатьох шкільних педагогів до здійснення профілактичної діяльності в «протиалкогольній ділянці». Особливе обурення викликають у нього вчителі, які насміхаються з алкогольної абstinенції, яка набула популярності серед шкільної молоді, особливо тієї її частини, що належала до різних громадських організацій. Таке кепкування він порівнює із насміханням із чужих політичних або релігійних переконань, чи глузування з чужої національності чи з людського каліцтва. Дослідник наголошує, що таке насміхання є ознакою дуже низької культури і негативно характеризує в очах учнів увесь «учительський збір».

Надзвичайно цікавим є бачення автора стосовно «активної праці школи» у питаннях антиалкогольного та антинаркотичного виховання. Посилаючись на досвід інших країн, зокрема Швеції та США, М. Чайковський пропонує запровадити окремий шкільний предмет, який би опікувався питанням «навчання в протиалкогольній ділянці».

Приділяючи багато уваги питанню антиалкогольної орієнтації школярів, М. Чайковський твердить, що вона має дві сторони – антиалкогольне виховання і антиалкогольну пропаганду, які є взаємопов’язані і «в школі узагалі неможливо розмежувати обі ці ділянки». Якщо перше передбачає педагогічний вплив і покликане формувати в дітей негативне ставлення до алкогольних традицій, негативні алкогольні настанови, то друге – ілюстративна частина антиалкогольної орієнтації. Її завданням є підтримувати негативне ставлення дітей до вживання алкоголю на основі вироблених унаслідок антиалкогольного виховання поглядів.

Для того, щоб правильно організувати антиалкогольне виховання неповнолітніх у школі, вказує М. Чайковський, педагогам належить створити відповідне середовище, в якому школярі могли б «поглиблювати своє протиалькогольне знання, закріплювати свої переконання та розвівати свої сумніви» [7, с. 78]. Таким середовищем, говорить він, може бути «протиалькогольний гурток», який має охопити своїм членством якнайбільшу кількість дітей. Але такий гурток, наголошує М. Чайковський, зможе функціонувати та розвиватися лише при умові, коли матиме відповідального й активного керівника («опікуна-проводника»), який обов’язково мусить сповідувати ідеї повної абstinенції («здекларований абстинент»). Антиалкогольний гурток,

продовжує автор, обов'язково повинен включати «протинікотинову секцію», яка б відчувала молодь та педагогів від паління «і тим способом вона може приносити не тільки гігієнічну користь, але також підносити престіж школи, як «святині наук»» [7, с. 79]. Але головною метою діяльності таких гуртків у школах, на думку дослідника, окрім формування у школярів переконань про шкідливу дію спиртних напоїв, тютюнових виробів та наркотичних речовин, є перетворення молоді на стійких «фанатиків» антиалкогольного руху. Такий «протиалкогольний фанатизм», твердить він, є надзвичайно корисним суспільним явищем, оскільки протидіє лише одному ворогу – залежності.

Таке антиалкогольне виховання, вважає М. Чайківський, має ще одну далекосяжну мету – воно вчить шкільну молодь у кожному конкретному випадку зіставляти свою поведінку і поведінку інших людей з моральними і правовими нормами, коригувати вчинки відповідно до цих норм і вимагати цього від інших. «Хлопець (або дівчина) нераз зустрінеться із спокусою, нераз будуть його намовляти до пиття. Та йому стоять у памяті живо всі ці науки, що їх набирається в гуртку і всі його почування настроєні на тон опозиції проти напитку і тоді мимоволі родиться в нього охота, подужати з противником. Тоді він витягає зі свого арсеналу всі тяжкі аргументи, що їх здобув собі у гуртку і йде до наступу. І як велике його вдоволення, коли його поконає і не те, що сам вийде ціло, але ще й другого перемовить на свою ідею» [7, с. 80].

Наприкінці статті М. Чайківський розмірковує над формою та змістом антиалкогольного виховання дітей та молоді в українських школах та виділяє його «позитивні користі», зокрема: 1) учнівська молодь, яка ознайомлюється з «алкогольним питанням» вчиться провадити здоровий спосіб життя; 2) молодь, яка вихована в «протиалкогольному дусі» має позитивний вплив на «решту громадянства, головно на батьківський дім»; 3) абстинентська молодь «впливає дуже благородно на отверезіння наших сіл» та «отверезіння міщанства й інтелігенції» тим самим виконуючи «велику культурну й національну місію»; 4) молоді люди з чіткими антиалкогольними поглядами, виховані в антиалкогольному дусі («нове незатроєне покоління»), після закінчення школи, стануть добрими громадянами та принесуть багато користі українському народу.

Особливий інтерес у контексті досліджуваної проблеми викликає стаття Я. Чуми «Вчитель і протиалкогольна справа» у черговому номері «Української школи» за 1943 р. [8], в якій автор розглядає проблему алкогольної залежності молоді як негативне соціальне явище, яке становить серйозну небезпеку як для окремої особистості, так і для всього українського суспільства.

У статті наголошено на необхідності стимулювання та формування стійкої мотивації педагогів до активної діяльності у сфері профілактичної роботи з учнями. «Колись перед українськими вчителями рубом стануть питання: Чому ми серйозно не попрацювали над

вивченням алькогольного питання? Чому не досліджували його впливу на довірену нашій опіці молодь? Чому не боролися з алькоголізмом у своїй школі, в своєму середовищі?» [8, с. 128].

Пияцтво, наголошує автор, є давньою і головною проблемою українського суспільства в Галичині. Вживання алкоголю, говорить дослідник, стало масовим явищем, яке з одного боку пов'язане з традиціями та звичаями, а з іншого із громадською думкою та своєрідною реакцією на «стан війни». Як наслідок: 1) зростає рівень злочинності; 2) знижується рівень здоров'я населення та його працездатність; 3) розвиваються психологічні і фізіологічні дефекти у підростаючого покоління й деградує спільнота в цілому.

За Я. Чумою, в організації і проведенні профілактичної роботи серед українського населення існує ряд суперечностей: 1) поряд із поширенням явищ тютюнопаління, пияцтва та алкоголізу спостерігається відсутність швидкого реагування української спільноти на цю проблему; 2) попри нагальну потребу у посиленні профілактичної роботи з підлітками та юнацтвом, спостерігається неготовність і небажання значної частини педагогів школи займатися цією проблемою; 3) дуже низька ефективність профілактичної роботи в школі; 4) між педагогами школи, батьками, громадськими організаціями, соціальними інституціями відсутній злагоджений механізм функціонування, єдина стратегія «протиалькогольної» діяльності, розподілу функцій і сфер впливу; 4) орієнтованість зусиль громадських організацій та інших соціальних інституцій на боротьбу із наслідками, ніж на превентивні заходи щодо формування у людей негативного ставлення до алкоголю та тютюну.

«А коли така дійсність, – узагальнює автор, – то чи не крайня пора подумати українським вчителям над організованим і плановим поборюванням лиха, що його несе алкоголь». В першу чергу він пропонує «основно вивчити і пізнати суть алькоголізму»; по-друге, зкоординувати зусилля суб'єктів профілактики та «почати нещадну боротьбу з п'янічанням у всілякій формі, із пияцькими звичаями і традиціями» [8, с. 129]. У цій «боротьбі» українському вчителеві «належиться почесне місце провідника, – резюмує автор. Знаючи його глибокий патріотизм і любов молодої генерації, немає сумніву, що український вчитель не наразиться... на спізнені жалі і нарікання» [8, с. 129].

Продовжив тематику антиалкогольного і антинаркотичного виховання дітей та учнівської молоді знаний галицький педагог і громадський діяч І. Раковський (1874-1949) [9], який у своїй статті «Абстинентизм і виховання» [10] стверджує, що проблема вживання психоактивних речовин («опій», «гашиш», зерна «коки», «коли», «бетелевого перцю», «кокаїни, морфіни й героїни», алкоголю тощо) в багатьох країнах залишається нерозв'язаною і з кожним роком стає дедалі актуальнішою.

Автор аналізує історичні витоки вживання наркотичних речовин в різних регіонах світу та доходить висновку, що наркоманії є результатом складного переплетення і взаємодії біологічних, психологічних,

економічних, культурних, історичних, соціальних (тощо) факторів, тому навряд чи можливе їх повне врахування. Однак, на думку І. Раковського, цей процес аж до кінця XIX ст. не становив значної соціальної загрози для світової спільноти, і лише у XX ст. переходить у розряд загальносоціальних проблем.

Зрозуміло, що у 1944 році, коли стаття І. Раковського побачила світ, автор ще не міг в достатній мірі передбачити та усвідомити масштаби поширення наркоманії у всьому світі на початку третього тисячоліття, яка набула характеру справжньої епідемії. Він навіть не допускав думки, що «жахливі отруйні наркотики, опій і гашиш [...кокайна, морфій й героїна...], ...які є справжнім прокляттям азійських народів», колись стануть легкодоступними у Європі, й тому пропонував «шкідливим діянням згаданих отрут не...журистися» [10, с. 12]. Натомість, І. Раковський привертає увагу широкої громадськості, до «нагальної» проблеми «вживання оп'янливих алкогольних напоїв..., а також курення тютюну» в Україні.

Актуальність теми профілактики тютюнопаління та алкоголізму серед «доростаючого покоління», на думку І. Раковського, зумовлена передусім тим, що в Україні «все діється в... глибокому переконанні, що пиття алькогольних напоїв і курення тютюну – це невинні й нешкідливі способи уприємнити й розвеселити сірі будні» [10, с. 12], а це, за його визначенням, є «великою помилкою». Наркоманія, твердить І. Раковський, це негативне соціальне явище, яке характеризується масштабністю ураження представників усіх категорій, однак саме діти і молодь, внаслідок вікових психологічних особливостей, зазнають найбільш негативного впливу у результаті розвитку цього феномену.

І. Раковський звертає увагу читачів та педагогічної громадськості на той факт, що наукове вивчення дій наркотиків на організм людини налічує вже не один десяток років. Проте, продовжує дослідник, на відміну від закордонних колег, українські дослідники, тривалий час не проявляли належного зацікавлення до вивчення цієї проблеми, що призвело до ряду негативних результатів, зокрема: до загального дефіциту знань про шкідливість наркотиків та відсутності методів профілактики наркоманії, зокрема в Галичині.

У статті наголошено, що з погляду інтересів збереження суспільного здоров'я існує гостра необхідність широкомасштабного впливу на зменшення розповсюдженості тютюнопаління та вживання алкогольних напоїв, особливо серед «доростальної молоді». Алкоголь і нікотин, продовжує автор, «це високо-отруйні наркотики, які уживають би тільки в малих кількостях, пошкоджують і нищать здоров'я» [10, с. 13]. Хронічна ж алкогольна і тютюнова інтоксикація спричиняють «неправильності в обміні речовин, ... захищують основу правильних чинностей усіх приладів нашого тіла: вони нищать цілий наш складний прилад кормовий, серце і нирки, а тютюн – також наші легені; ... послаблюють наш мозок і цілий наш нервний уклад і через те поважно

шкодять цілому нашому духовому життю» [10, с. 13]. Особливо вразливі на дію алкоголю, говорить автор, діти, оскільки у цей період у печінці відсутній спеціальний фермент, який розщеплює етиловий спирт, тому руйнівний вплив алкоголю на печінку є дуже суттєвим. Як наслідок, алкоголь зміни у неповнолітніх розвивається швидше ніж у дорослих, і має набагато важчі наслідки. «Алькоголь і нікотина – це дуже шкідливі наркотики і на їх високо отруйні діяння особливо вразливі діти і доросла молодь. Алькоголь і нікотина спинюють правильний розвиток їх тіла і духа, спричиняють загрозливі неправильності в їх фізіологічних і духовних чинностях та доходять до загального недорозвитку і кволости їх тіла і духа. Тому діти і недолітки, які п'ють алкогольні напої і курять тютюн, звичайно слабовиті, дуже податливі на різні, особливо заразливі недуги та взагалі фізично і духовно недорозвинені» [10, с. 14].

Аналізуючи причини вживання наркотичних речовин, І. Раковський вказує, що неможливо однозначно виділити єдину головну причину виникнення бажання вживати алкоголь чи інші наркотики неповнолітніми. Сенс вживання легальних наркотиків юнаками і дівчатами, на думку автора, полягає у тому, що «алькоголь і нікотина..., спричиняють у них приемні почування і бадьорий настрій... витворюючи т.зв. «ейфорію», себто безпідставне, нічим не обґрунтоване почуття добра і щастя» [10, с. 13]. Але, продовжує І. Раковський, така «ейфорія», робить підлітків нездатними «до постійної витривалої професійної поважної відповідальної громадської праці» та спричиняє постійний страх перед невдачами й небажання навіть спробувати подолати труднощі. В додатку, говорить дослідник, «алькоголь і нікотина, затруюючи мозок», послаблюють у них силу волі, і через те вони «швидко стають їх невільниками і звичними п'яницями чи курцями», які занедбують свої «родинні, громадянські і народні обов'язки, а то й цілком їх не сповняють» [10, с. 13–14]. Окрім цього, підкresлює І. Раковський, вживання алкоголю неповнолітніми призводить до їх соціальної та моральної деградації, оскільки «затруєний цим наркотиком розум не сповняє як слід своїх завдань, тим то п'яна, ба навіть тільки підхмелена людина втрачає свідомість справжньої дійсності, розважливість та розсудливість і через те дуже легко допускається невідповідних і лихих учинків: алкоголь веде на шлях провини і злочину» [10, с. 14].

На підставі власних міркувань І. Раковський узагальнив рівень соціальної небезпеки, який становлять наркотичні речовини для суспільства, як от: 1) «алькоголь, головний складник всіх оп'янилих напоїв, і нікотина, головний складник тютюну, – це високо-отруйні наркотики, які уживані хоч би тільки в малих кількостях, пошкоджують і нищать наше здоров'я»; 2) ««ейфорія» робить наркоманів нездібними до постійної витривалої, професійної поважної відповідальної громадянської праці»; 3) «алькоголь і нікотин послаблюють характер людини»; 4) «алькоголь веде на шлях провини і злочину»; 5) «алькоголь і

нікотина – це жахливі вороги доростальної молоді»; 6) «алькоголь і нікотина дегенерують і винищують людство» [10, с. 13–14].

Особливого значення І. Раковський надавав питанню попередження наркоманії серед неповнолітніх. Він неодноразово наголошував, що поширення та вживання наркотичних речовин, стає гострою проблемою для українського суспільства, оскільки через дефіцит знань про шкоду наркотиків у багатьох молодих людей склалося неправильне уявлення про наркоманію, як про своєрідну розвагу. Дану проблему, на думку автора, ще більш загострила триваюча війна, яка привела до важких соціальних наслідків: загального зниження рівня життя населення, криміналізації суспільства, трансформації виховної функції багатьох сімей, дитячої бездоглядності тощо.

З його точки зору, у «цей важкий час», саме школа та вчителі повинні стати «найважливішим полем» і активними учасниками боротьби з наркотизмом молоді. «Ми, учителі, не смімо дивитися на це байдуже! Ми мусимо одностайно стати до рішучої боротьби з тим народним лихом! Це теж наш святий обов’язок як виховників молодих поколінь нашого народу, відповідальних перед історією за їх виховання!» [10, с. 15].

І. Раковський окреслив основні напрями профілактичних заходів для зниження рівня споживання (а в ідеалі, цілковитої відмови від споживання) «отруйних наркотиків» неповнолітніми. Вважаємо, що наведені нижче міркування галицького освітянина можуть і сьогодні бути творчо використані педагогічними працівниками у справі антинаркотичного виховання дітей та шкільної молоді: 1) ґрунтовно «познайомитися з абстинентським питанням» спираючись на спеціалізовану літературу; 2) «докласти всіх сил, щоб освідомити наш народ, а передовсім шкільну молодь про незвичайну шкідливість уживання оп’янливих напоїв і курення»; 3) «особистою цілковитою здергливістю від згаданих наркотиків давати добрий, зразковий приклад усім громадянам, а передовсім шкільній молоді...ніколи не вживати згаданих отрут у школі і в присутності молоді»; 4) «взяти чинну участь у боротьбі із згаданими наркотиками»; 5) проводити «серед шкільної молоді посилену і наладнану абстинентську діяльність з метою передовсім вияснити її та переконати її про шкідливість наркотиків взагалі, а опянливих напоїв і тютюну зокрема»; 6) організовувати та підтримувати абстинентську діяльність шкільних гуртків; 7) «навчаючи всіх шкільних предметів, використовувати кожну нагоду, щоб освідомити шкільну молодь про шкідливість уживання алькогольних напоїв і курення тютюну»; 8) «докласти всіх сил, щоб батьки й опікуни шкільної молоді не давали і не дозволяли їй пити алкогольні напої і курити тютюн; 9) засновувати гуртки «вчителів абстинентів» при всіх педагогічних товариствах [10, с. 15].

Підсумовуючи, І. Раковський говорить про крайню необхідність формування позитивно вмотивованого ставлення дітей та молоді до власного здоров’я та пошуку ефективних шляхів прилучення їх до

здорового способу життя. Він вважає, що профілактична робота у школі, має бути побудована таким чином, щоб питання ведення здорового способу життя стало наслідком внутрішнього переконання вихованців, а не штучним, нав'язаним зовні рішенням. «Обов'язком і завданням нашим як виховників молодих поколінь, – пише І. Раковський, – є не тільки дати цій молоді достатню кількість справжнього, для її дальншого життя необхідного знання, але й виховати її так дбайливо, щоб її тіло і дух були здорові, дужі та цілком життєздатні і працездатні, щоб із неї вийшли здорові, дужкі та гарні працівники, які сповнятимуть точно і якнайкраще всі свої обов'язки, так щоб ця молодь була колись не тільки гідним пересімником усіх культурних надбань своїх предків, але ще й розвивала далі культуру нашого народу та поставила її на європейському рівні» [10, с. 15].

Висвітлені міркування галицьких педагогів та громадських діячів на сторінках журналу «Українська школа» (1925-1944 рр.) можуть і сьогодні бути творчо використані працівниками соціальної сфери в процесі здійснення профілактики адиктивної поведінки дітей та молоді. Система профілактики антиалкогольного та антінаркотичного виховання у школі має бути побудована таким чином, щоб питання ведення здорового способу життя стало наслідком внутрішнього переконання учнів, а не штучним, нав'язаним зовні рішенням вчителів.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у розробці планів роботи шкільних гуртків щодо профілактики адиктивної поведінки учнів з урахуванням досвіду галицьких педагогів та громадських діячів.

Список використаної літератури

- 1. Савчук Б.** Корчма: алкогольна політика і рух тверезості в Західній Україні у XIX – 30-х роках ХХ ст. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2001. – 248 с.
- 2. Білавич Г.** Учням гірських шкіл про антиалкогольний рух на Прикарпатті / Г. Білавич, Б. Савчук // Гірська школа Українських Карпат. – 2006. – №1. – С. 141–147.
- 3. Дидик В.** Роль греко-католицького духовенства та молодіжних товариств у боротьбі за здоровий спосіб життя учнівської молоді Галичини (1900-1939 рр.) / В. Дидик // Зб. наук. пр. «Педагогічні науки». – 2016. – С. 25–30.
- 4. Стасів Я.** Рух тверезості у Східній Галичині в середині XIX – першій третині ХХ століття / Я. Стасів // Наукові зошити історичного факультету Львівського університету. – 2012-2013. – Вип. 13-14. – С. 168–175.
- 5. Сливка Л.** Питання антиалкогольного виховання дітей і молоді у діяльності українських громадських товариств Західної України (1919-1939 рр.) / Л. Сливка // Педагогічний альманах. – 2010. – Вип. 5. – С. 278–284.
- 6. Чайківський М.** // Енциклопедія Українознавства / [за ред. проф. В. Кубійовича]. – Львів, 2000. – Т. 10. – С. 3692.
- 7. Чайковський М.** Алькоголізм і школа / М. Чайковський // Українська школа : Часопис товариства «Учительська громада» у Львові. – 1929. – Ч. 1-4. – С. 67–82.
- 8. Чума Я.** Вчитель і протиалкогольна справа / Я. Чума // Українська Школа : Часопис

українського вчительства в Генеральній Губернії. – 1943. – Р. I. – Ч. 10-12. – квітень-червень. – С. 128–129. **9. Раковський І.** // Енциклопедія Українознавства / [за ред. проф. В. Кубійовича]. – Львів, 1998. – Т. 7. – С. 2465. **10. Раковський І.** Абстинентизм і виховання / І. Раковський // Українська Школа : Часопис українського вчительства в Генеральній Губернії. – 1943/44. – Р. II. – Ч. 1–3. – С. 11–15.

Смеречак Л. І., Зубрицький І. Я. Висвітлення проблеми антинаркотичного та антиалкогольного виховання неповнолітніх на сторінках журналу «Українська школа» (1925-1944 рр.)

Авторами проаналізовано публікації, вміщені у педагогічному часописі «Українська школа», що розглядають зміст, форми, методи, прийоми та засоби антиалкогольного та антинаркотичного виховання дітей та учнівської молоді (М. Чайковський «Алькоголізм і школа», Я. Чуми «Вчитель і протиалкогольна справа», І. Раковський «Абстинентизм і виховання»).

Висвітлено особливості шкідливого впливу наркотиків та алкоголю на організм людини. Наголошено, що як алкоголь, так і наркотики становлять серйозну небезпеку як для окремої особистості, так і для всього українського суспільства.

Охарактеризовано основні форми та методи антинаркотичного та антиалкогольного виховання дітей та молоді в українській школі зазначеного періоду.

Акцентовано увагу на важливості узгодженої діяльності педагогів та батьків щодо здійснення профілактичної роботи.

Підкреслено значення позашкільної роботи у процесі профілактики соціальних відхилень у поведінці дітей та учнівської молоді.

Доведено, що висвітлені міркування галицьких педагогів та громадських діячів на сторінках журналу «Українська школа» (1925-1944 рр.) можуть і сьогодні бути творчо використані працівниками соціальної сфери в процесі здійснення профілактики адиктивної поведінки дітей та молоді.

Ключові слова: школа; вчитель; позашкільна робота; антиалкогольне виховання; антинаркотичне виховання; здоров'я; профілактична робота; гурток.

Смеречак Л. И., Зубрицкий И. Я. Освещение проблемы антинаркотического и антиалкогольного воспитания несовершеннолетних на страницах журнала «Украинская школа» (1925-1944 гг.)

Авторами проанализированы публикации, помещенные в педагогическом журнале «Украинская школа», рассматривающие содержание, формы, методы, приемы и средства антиалкогольного и антинаркотического воспитания детей и учащейся молодежи

(М. Чайковский «Алькоголизм и школа», Я. Чума «Учитель и противоалкогольное дело», И. Раковский «Абстинентизм и воспитание»).

Освещены особенности вредного воздействия наркотиков и алкоголя на организм человека. Отмечено, что как алкоголь, так и наркотики представляют серьезную опасность как для отдельной личности, так и для всего украинского общества.

Охарактеризованы основные формы и методы антинаркотического и антиалкогольного воспитания детей и молодежи в украинской школе указанного периода.

Акцентировано внимание на важность согласованной деятельности педагогов и родителей по осуществлению профилактической работы.

Подчеркнуто значение внешкольной работы в процессе профилактики социальных отклонений в поведении детей и учащейся молодежи.

Доказано, что освещены рассуждения галицких педагогов и общественных деятелей на страницах журнала «Украинская школа» (1925-1944 гг.) могут и сегодня быть творчески использованы работниками социальной сферы в процессе осуществления профилактики аддиктивного поведения детей и молодежи.

Ключевые слова: школа; учитель; внешкольная работа; антиалкогольное воспитание; антинаркотическое воспитание; здоровье; профилактическая работа; кружок.

Smerechak L., Zubrytskyi I. The Problems of Antinarcotic and Antialcoholic Education of Adolescent on the Pages of the Magazine «Ukrainian School» (1925-1939)

Introduction. The article states that the problem of narcotic, alcoholic and tobacco addiction of the adolescent require an increase of the preventive efficiency as well as the search of new forms and methods for the work with adolescent in the system of school and extracurricular work. In reference to this there is a necessity of taking into account the past experience in the area of antinarcotic and antialcoholic education of children and young people which was accumulated by the Ukrainian teachers and public figures in the Western parts of Ukraine in 20-40th of the 20th Century.

Purpose – the analysis of publications, placed in the pedagogical magazine «Ukrainian School», which survey the content, forms of organization and methods of antinarcotic and antialcoholic education of children and school youth.

Methods. The authors applied dialectical method which allowed to survey the subject of the research and its related connections; the method of system-structural analysis which allowed to highlight the main directions and the content of antialcoholic and antinarcotic education of children and youth.

Results. The authors analiesed the publications placed in the pedagogical magazine «Ukrainian School», which survey the content, forms of organization and methods of antinarcotic and antialcoholic education of children and school youth (M. Tchaykovsky “Alcoholism and School”, Y. Chuma “A Teacher and Antialcoholic work”, I. Rakovskyi “Abstinence and Education”. The article

highlighted the peculiarities of the harmful drug and alcohol effect on human body. It was emphasized that both alcohol and narcotics are extremely dangerous to an individual as well as to the whole Ukrainian society.

The authors also characterized the essential forms and methods of antialcoholic and antinarcotic education of children and youth in the Ukrainian School of the specified period. The emphasis is placed on the importance of coordinated actions of teachers and parents in carrying out preventive work. Also the importance of extracurricular activities in the process of preventing social deviations in the behavior of children and students was emphasized.

Originality. The authors substantiated the significance of the ideas of Ukrainian teachers and public figures about the prevention of addictive behavior as well as the prospects of their use at present conditions; they also highlighted the typical features of the directions of antialcoholic and antinarcotic education in the specified period;

Conclusion. The highlighted reflections of Galician teachers and public figures on the pages of the magazine "Ukrainian School" (1925-1944) can be used creatively by modern social workers in the process of preventing addictive behavior of children and young people today. Taking into account the experience of Galician teachers and public figures the prospects for further scientific research are seen in the creating curriculum for school clubs to prevent the addictive behavior of students.

Key words: school; teacher; extracurricular work; antialcoholic education; antinarcotic education; health; preventive work; club.

Стаття надійшла до редакції 22.09.2017 р.

Прийнято до друку 24.11.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Савченко С. В.